תפיסת ביטחון חדשה לישראל

written by פרופ׳ אביתר מתניה | 15.04.2026

לקריאת המאמר במלואו

מאמר זה מתמודד עם השאלה מהי תפיסת הביטחון המתאימה למדינת ישראל בעת הזו, כאשר היא נכנסת לרבע־המאה הרביעי של קיומה ובייחוד לנוכח מאורעות ה־7 באוקטובר 2023 והמלחמה המורכבת והרב־זירתית שפרצה לאחריהם ועודנה מתחוללת. המאמר מבקש לענות על שאלה זו מ"מרומי ההר" – דהיינו במבט־על מקיף ולא בהקשר ספציפי של זירה מסוימת ומצבה העכשווי. כדי להתמודד עם אתגר זה, נוקט המאמר מתודולוגיה היורדת לשורשי התפיסה ההיסטורית (המוכרת כתפיסת "שלוש הרגליים", תפיסה שעודנה מושלת בכיפה), הנחות היסוד שלה והסביבה האסטרטגית שלפיה עוצבה, ובוחן אילו מהן קיימות כיום ואם ואילו שינויים חלו בהן, ובהתאם יוצר תפיסה חדשה, בבחינת "טאבולה ראסה", המתאימה להנחות היסוד התקֵפות כיום ולסביבה האסטרטגית הנוכחית.

תפיסת הביטחון החדשה המוצעת כאן שונה מהתפיסה ההיסטורית ומן הנדבכים שנבנו על גבה במהלך השנים במספר היבטים. ראשית, התפיסה מורכבת מעשרה עקרונות יסוד, המחולקים לשתי קבוצות: חמישה עקרונות יסוד רעיוניים וחמישה עקרונות יסוד לבניין כוח אסטרטגי. שתי הקבוצות משלימות זו את זו והעקרונות השונים מתפקדים בהדדיות – ויחד הם בונים תפיסה חדשה ועדכנית. שנית, מוצעים דגשים שונים במימוש התפיסה בהתאם לזירות שונות, להוציא מתפיסה גנרית אחת כמקובל, כלומר כזו שאינה מבדילה עקרונית בין הזירות משום שפותחה בעיקרה למדינות אויב סמוכות גבול. היבט שלישי המייחד את ההצעה הוא התייחסות לסביבה האסטרטגית הטכנולוגית הגלובלית המשנה סדרי עולם ביחסים הבינלאומיים, כמרכיב המשפיע על עצם תפיסת הביטחון ולא רק על יישומה. ולבסוף, התפיסה המוצעת מבוססת גם על החוזקות והעוצמות שפיתחה ישראל ברבות השנים ואשר מאפשרות לה לעבור מתפיסה מוטית איומים והפעלת כוח לתפיסה שממוקדת בהפעלת עוצמה בראייה אסטרטגית של התחרות האזורית ומקומה של ישראל במארג המורכב של המזה"ת.

חמשת עקרונות היסוד הרעיוניים המוצעים הם כדלהלן:

(1) מניעה של בניין כוח אסטרטגי אצל האויב, לנוכח השינויים בסביבה הטכנולוגית הגלובלית, המאפשרים לו בניין כוח בעל יכולת היזק גבוהה ביותר, שמוטב למנוע מראש, וזאת בכלים מגוונים – לא רק צבאיים אלא גם כלכליים ודיפלומטיים, ובהתאם למחיר המניעה לעומת תוחלת הנזק הצפוי.

(2) כפייה – כדילוג קבוע בין הרתעה ובין אכיפה "עצבנית" ובלתי פרופורציונית כפי שמאפשרות עוצמתה וחוזקותיה של ישראל ובדגש על התנועה המתמדת בין הרתעה לאכיפה.

(3) ניהול שיתופי פעולה ותחרות אזוריים בראייה סמי־מעצמתית, לנוכח העובדה שלישראל כיום ישנן עוצמות כלכליות, טכנולוגיות וצבאיות שלא היו לה בעבר והללו מאפשרות להמיר בעיות שנפתרות בדרך כלל בהפעלת כוח – בתחרות, בסכסוך, ובשת"פ מתוך עוצמה.

(4) עוצמה צבאית להכרעה מהירה מלווה ביכולת לנהל מלחמה **לאורך זמן** ולגבות מחיר כבד מכל אויב בהתאם לאופיו.

(**5) הישענות על ארה"ב** – עקב הצורך במעצמה תומכת בעולם של מאבקי מעצמות ובריתות שישראל אינה חלק מהן.

לצד עקרונות אלו מוצעים חמישה עקרונות לבניין כוח אסטרטגי:

(6) המשכיות והתאמה של מודל השירות בדגש על שירות חובה ארוך ושירות מילואים לאימון, לחירום ולמלחמה בלבד – כדי להתאים את מרכיב המילואים לצורכי הצבא הגדלים ומנגד לחברה האזרחית ולכלכלה המפותחת.

(7) עצמאות חימושית – מרכיב חיוני בסביבה הגלובלית הנוכחית שבה המערב נרתע מעימותים ובמיוחד מעימותים התקפיים, לנוכח תהליכי הדה־לגיטימציה המתגברים שמהם סובלת ישראל וכדי להגדיל את חופש הפעולה שלה.

(8) עליונות טכנולוגית־מבצעית כמענה מיטבי לבניין כוח להכרעה, בהינתן הא־סימטריה הכמותית הקטסטרופלית של ישראל ביחס לאויביה; עליונות זו גם מאפשרת בניית עוצמה ותדמית לכפייה ולשיתוף פעולה אזורי, ובהיבט הרחב ביותר היא מרכיב חיוני ביציבה האסטרטגית של ישראל.

(9) יתירות אסטרטגית למערכות ולתשתיות מדינתיות וביטחוניות החיוניות בעת חירום; יתירות זו חשובה במיוחד למדינה קטנה כישראל שנעדרת עומק אסטרטגי, פיזי ותשתיתי.

(10) שרידות תשתיות קריטיות – מרכיב חיוני במיוחד למדינה קטנה התלויה במעט תשתיות, המרוכזות באזור לא גדול; שרידות זו היא אבן יסוד ביכולתה של המדינה להתנהל בחירום.

לקריאת המאמר במלואו

הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.